

NYESTE TID

IB DAMGAARD PETERSEN: Et internationalt systems sammenbrud. Forholdet mellem magterne 1870–1940. København, Munksgaard, 1969. 347 s. 72,00 kr.

Forfatteren har sat sig tre hver for sig omfattende opgaver med denne bog. For det første præsenterer han en række grundlæggende begreber i disciplinen international politik. Dernæst giver han en fremstilling af det internationale systems udvikling fra 1870 til 1940, og endelig behandler han Danmarks udenrigspolitik i den samme periode.

Det er i sig selv en positiv og utvivlsomt frugtbar bestræbelse at søge begreber og hypoteser fra de politiske discipliner anvendt på beskrivelse og analyse af kronologisk opfattede handlingsforløb, og forfatterens eksperiment fortjener alene af den grund interesse. I en kort omtale er det imidlertid umuligt at komme ind på alle de spørgsmål, det kunne være rimeligt at tage op, og i det følgende vil navnlig den første del af bogen, som hedder »Teoretisk indledning«, blive omtalt.

I sin præsentation af disciplinen international politik fremhæver forfatteren, at denne disciplin beskæftiger sig med samvirket mellem stater. Stater handler for at realisere bestemte værdier, og evnen til at realisere disse værdier er afhængig af staternes magt. Ved bedømmelsen af en stats magt spiller dens samvirkemuligheder med andre stater en afgørende rolle, og forfatteren analyserer detaljeret de forskellige dimensioner i samvirkemulighederne (s. 35–47). Det fremgår klart, at begrebet magt ikke opfattes som en absolut størrelse, men som en relativ, afhængig af mange faktorer. Hvis man ønsker at give magtbegrebet en så central placering som forfatteren har gjort i sin fremstilling, er dette i hvert fald væsentligt at få understreget.

Desværre bliver forestillingen om magt som en relativ størrelse forplumret i den efterfølgende fremstilling. Her overvejer forfatteren nemlig mulighederne for at »måle« magt, og selv om han nævner, at man her kun strejfer overfladen af meget udviklede problemer (s. 51), viser de anførte eksempler dog, at bl. a. militære og økonomiske indikatorer ifølge forfatteren kan tjene til en statistisk vurdering af staters magt. I bestræbelsen på at måle magt ligger der således en forestilling om, at magt trods alt er en absolut eller en målelig størrelse. Uholdbarheden af denne forestilling fremgår bl. a. af opstillingen s. 96 af en »stormagtsrangfølge« for 1938. Opstillingen giver som resultat, at »USA fremstår som den betydeligste magt med Sovjet på vej mod den sideordnede position, det har indtaget efter krigen«, og dette må vist anses for at være et lidet dækkende udgangspunkt for forståelsen af det internationale system anno 1938. Heller ikke ud fra en langtidsbetragtning forekommer rangfølgen oplysende eller interessant.

Som helhed må man vistnok sige, at den centrale placering af magtbegrebet i fremstillingen ikke forekommer overbevisende. Forfatteren har i øvrigt heller ikke taget stilling til den kritik af magtbegrebets analytiske anvendelighed, der er kommet frem i det sidste årti.

I sammenligning med magtbegrebet indtager de øvrige begreber, som disciplinen international politik arbejder med, en mere beskedne plads. Det gæl-

der således begrebet »system«. Som bogens titel angiver, er det forfatterens opfattelse, at hele perioden 1870–1940 er kendetegnet ved én type af et internationalt system. I forordet anføres ganske vist, at det internationale system »brød sammen« i 1914, og at den første verdenskrig medførte en række ændringer i systemets struktur, men at dette bevarede sin »grundlæggende karakter«. Først med udbruddet af den anden verdenskrig »sprængtes det traditionelle internationale system«. Der er jo her antydning af en række interessante spørgsmål vedrørende begrebet internationale systemer, men spørgsmålene lades ubesvarede i det kortfattede kapitel VI om system og struktur. Hvad vil det f. eks. sige, at systemet efter første verdenskrig bevarede sin »grundlæggende karakter«? Spørgsmålet besvares som sagt ikke, men et senere sted i bogen (s. 241) antydes en forklaring, nemlig at antallet af stormagter var omtrent det samme efter krigen som før. Hvorfor systemet sprængtes ved udbruddet af den anden verdenskrig, gives der ingen forklaring på. En nærmere redegørelse for, hvordan man i disciplinen international politik søger at anvende systembegrebet, havde her været på sin plads. Navnlig havde det været nyttigt at få stabilitetsbegrebet behandlet, da forfatteren i den senere fremstilling netop gør en del brug heraf. I stedet illustreres ved en række enkeltkeks-empler, hvordan et fordelingsproblem kan vandre fra en mindre gruppe af stater (et lokalt system) op til en større gruppe (et regionalt eller evt. det globale system). Dette kan være nyttigt nok, men hjælper ikke meget til en forståelse af strukturen og virkemåden i den pågældende periodes internationale system.

Også afsnittene om staters midler i udenrigspolitikken er summarisk. Her fastslår forfatteren, at staterne har mange midler til rådighed, men at det falder uden for rammerne af hans fremstilling at skildre disse, der iøvrigt er behandlet i mange andre bøger om international politik (s. 111). Men allerede på den næste side siges det, at man desværre ikke har »noget anvendeligt inventarium over midler i udenrigspolitikken«. Hvis det betyder, at forfatteren anser de tidlige »inventurer« af midler, som han har henvist til, for at være uanvendelige, havde det været interessant at få denne iagttagelse uddybet.

Det teoretiske afsnit af bogen afsluttes med en omtale af »værdierne« i udenrigspolitikken, d. v. s. de mål staterne søger at nå i deres samvirke med andre stater. Dette er utvivlsomt et af de vanskeligste spørgsmål at analysere. Forfatteren skitserer en model, hvor statens »faktiske adfærd« opfattes som resultat af vektorer for hver enkelt værdi. Analytisk er anvendeligheden af modellen ikke ganske klar, og det havde været nyttigt her at understrege et forhold, som senere drages frem, bl. a. ved omtalen af Tysklands udenrigspolitik efter 1870. På grundlag af Helmut Böhmers værk *Deutschlands Weg zur Grossmacht*, Köln 1966, peger forfatteren her på, at »værdierne« i tysk udenrigspolitik i væsentlig grad er styret af de indenrigspolitiske grupperinger i Tyskland. Også andre steder peges der på indenrigspolitikens indflydelse, og bl. a. dette synes at gøre anvendeligheden af vektor-modellen kompliceret indtil det umulige.

Anden del af bogen (»Fremstilling«) er delt i tre kronologiske afsnit: 1870–1914, 1914–1918 og 1919–1939. For hvert af disse afsnit omtales først værdierne i stormagternes udenrigspolitik, dernæst de internationale magtforhold og endelig Danmarks stilling mellem magterne.

Indledningsvis fremhæver forfatteren, at en væsentlig del af den internationale politiks historie i de sidste hundrede år drejer sig om »det tyske problem«. Der er vel ikke her nogen helt klar sammenhæng med en tidligere (s. 78) fremført tanke om, at beherskelsen af verdenshavene har været det vigtigste element i udøvelse af magt gennem de sidste hundrede år, men det er utvivlsomt væsentligt at lægge så stærk vægt på Tysklands stilling som forfatteren gør. Både i perioden 1870-1914 og 1919-1939 opnår Tyskland en forøgelse af sin styrke med deraf følgende krav om øget indflydelse. Da kravet ikke imødekommes, bliver Tysklands interesse i – gennem styrkeanvendelse eller trussel herom – at søge systemets »fordelingsmekanisme« ændret forøget.

Imidlertid bliver dette ræsonnement ikke rigtig fulgt op i den egentlige fremstilling. I det hele taget er forfatteren ikke særlig tilbøjelig til at anvende de i bogens første del opstillede begreber i sin fremstilling, og sammenhængen mellem de to dele af bogen er derfor ikke så tydelig som man nok kunne have ønsket.

Derimod finder man i behandlingen af Danmarks udenrigspolitik i de tre perioder en klarere tilknytning til betragtninger i den teoretiske redegørelse. Her har forfatteren peget på betydningen af en mindre stats marginale styrke (s. 80 f.), og dette bruges til en vurdering af Danmarks udenrigspolitiske vilkår (bl. a. s. 189 og s. 213 ff.). På den anden side fremhæves også, at denne marginale styrke er helt afhængig af, hvilken betydning stormagterne – det vil her sige Tyskland – tillægger kontrollen af dansk territorium, og det vises, at dette igen bl. a. er afhængigt af de tyske værns indflydelse på de politiske beslutninger til forskellig tid. Forfatteren illustrerer dette bl. a. ved en analyse af forspillet til den tyske besættelse af Danmark i 1940, som ganske vist kronologisk falder uden for den almindelige afslutning af bogen, der er sat til krigsudbruddet i 1939.

Sammenfattende må det vist konstateres, at forfatterens forsøg på at sammenkæde disciplinerne international politik og international historie ikke er faldet heldigt ud. Det er imidlertid også en vanskelig opgave, og man må håbe, at både forfatteren selv og andre vil arbejde videre med sådanne problemer, således at de to discipliner bevarer en nær sammenknytning.

NIELS AMSTRUP

THEODOR SCHIEDER (ed): Handbuch der europäischen Geschichte. Band 6: Europa im Zeitalter der Nationalstaaten und Europäische Weltpolitik bis zum Ersten Weltkrieg (1870-1918). Stuttgart, Union Verlag, 1968. xvii + 656 s. 64 (i subscription 58) DM.

I introduktionen til »L'Europe de 1815 à nos jours« indrømmer J.-B. Duroselle at det er umuligt for en enkelt historiker at overskue eller beherske den historiske produktion inden for et blot nogenlunde rimeligt stort tidsrum eller en nogenlunde væsentlig emnekreds. Dette har udløst en tendens til at lade enkeltmands-fremstillingen afløse af samleværket med mange specialiserede bidragydere, men, fortsætter Duroselle: »il est rare qu'un ouvrage collectif atteigne à la qualité d'un bon livre écrit par un auteur unique«. Dilemmaet er reelt. En bredere fremstilling,